

2025 оны 6 дугаар сарын 2
ТННЭ-ИЙН МАЛЫН ГАРАЛТАЙ ШИРХЭГТИЙН СТАНДАРТ
ХУВИЛБАР 1.01

ТОГТВОРТОЙ НООС НООЛУУРЫН ЭВСЭЛ

Мэдэгдэл

ТННЭ-ийн Малын Гаралтай Ширхэгтийн Стандарт болон бусад баримт бичгүүд, тэдгээрт иш татсан мэдээллийн эх сурвалжийн нарийвчлал, бүрэн бүтэн байдалд ямар нэг баталгаа, тайлбар, нотолгоо гаргаагүй болно. Энэхүү стандарт нь даян дэлхийн, улс орны, үндэстний болон орон нутгийн засаг захиргааны шийдвэр, хууль тогтоомж, дүрэм журам, захирамж эсвэл бусад албан ёсны баримт бичгүүдийн шаардлагыг орлох, зөрчих, өөрчлөх зорилгогүй. ТННЭ-ийн Малын Гаралтай Ширхэгтийн Стандартыг дагаж мөрдөх нь сайн дурын үндсэн дээр байх бөгөөд энэ нь ТННЭ болон/эсвэл түүний гишүүд, оролцогч талуудын хууль ёсны эрх, үүргийг бий болгох, тодорхойлоход чиглэгдээгүй. Стандартыг дагаж мөрдөөгүйн төлөө ТННЭ болон/эсвэл түүний гишүүд эсвэл оролцогч талуудын эсрэг арга хэмжээ авах хууль ёсны шалтгаан хэрэглэгчдэд байхгүй.

ТННЭ-ийн тухай

ТННЭ нь малчид, үйлдвэрлэгчдээс эхлээд жижиглэн худалдаа эрхлэгчид хүртэлх малын гаралтай ширхэгтийн нийлүүлэлтийн сүлжээг хөгжүүлэх чиглэлд ажилладаг ашгийн бус, олон улсын байгууллага юм. Бидний алсын хараа бол байгаль орчинд ээлтэй, мал амьтдын тав тухтай амьдрах орчныг хангасан, малчдын баталгаат амьжиргааг дэмжсэн хариуцлагатай, оролцоот, олон улсын байгалийн ширхэгтийн үйлдвэрлэлийг бий болгох юм. ТННЭ-ийн Малын Гаралтай Ширхэгтийн Стандарт (цаашид Стандарт гэх) нь дараах таван үндсэн зарчмаас бүрдэнэ: удирдлага зохион байгуулалт; зохистой хөдөлмөр эрхлэлт; биологийн олон янз байдал ба газар ашиглалт; малын тавлаг байдал; ширхэгтийн чанарын сайжруулалт юм.

Стандартын тухай

ТННЭ-ийн Малын Гаралтай Ширхэгтийн Стандарт нь ТННЭ-ээс тодорхойлсон малын гаралтай ширхэгт үйлдвэрлэлийн шилдэг туршлагууд юм. Энэ нь норматив баримт бичиг бөгөөд ТННЭ-ийн [Стандарт тохируулах журам](#)д тодорхойлсны дагуу өөрчлөгдөн буй хэрэгцээ, шинээр гарч ирж буй сайн туршлагуудад үндэслэн стандартад нэмэлт, өөрчлөлт оруулах эрх нь ТННЭ-д хадгалагдана. ТННЭ-ийн албан ёсны хэл нь Англи хэл бөгөөд орчуулагдсан баримт бичгүүдээс тодруулах зүйл гарвал Англи эх хувийг лавлагаа болгоно уу. Мөн таны ашиглаж буй хувилбар нь стандартын хамгийн сүүлийн хувилбар мөн эсэхийг нягтлана уу. Хамгийн сүүлийн, хүчин төгөлдөр мөрдөгдөж буй стандартын хувилбар нь ТННЭ-ийн вэб сайт дээр байнга байрших болно.

Энэхүү стандартын зорилгын талаарх дэлгэрэнгүй мэдээллийг [Стандартын ажлын удирдамж](#)-аас авах боломжтой.

Энэхүү Стандартад хамаарах малын гаралтай ширхэгт

Уг стандарт нь дараах малын гаралтай ширхэгт/түүнийг үйлдвэрлэгч амьтдыг хамарна:

- Ямааны ноолуур (орч. уг стандартад дурдах мал гэдгээр ТННЭ-р баталгаажсан ноолуур ургуулагч ямааг, ширхэгт гэдгээр тухайн ямаанаас хураасан ноолуурыг ойлгоно).

Иш татсан болон норматив баримт бичиг

ТННЭ-ийн бусад баримт бичгүүд

- [ТННЭ-ийн Мөшгөлтийн тогтолцооны стандарт](#)
- [ТННЭ-ийн Цэвэр ноолуур боловсруулах стандарт](#)
- [Брэндийн удирдамж](#)
- [ТННЭ-ийн Баталгаажуулалтын гарын авлага](#)
- [ТННЭ-ийн Нэр томъёоны тайлбар толь](#)
- [ТННЭ-ийн Стандарт тохируулах журам](#)

ТННЭ-ийн цахим холбоосууд

- [ТННЭ – Тохирлын үнэлгээний байгууллагууд](#)
- [ТННЭ-ийн Мөшгөлтийн цахим систем](#)

Улс орны удирдамж

Стандартыг хэрэгжүүлэх удирдамж, заавар байдлаар малын гаралтай ширхэгт үйлдвэрлэгч зарим улс орны онцлогт тохируулан нэмэлт баримт бичгүүдийг хөгжүүлсэн нь улс орны удирдамж юм. Энэхүү удирдамж нь өөрөө норматив баримт бичиг биш боловч норматив шаардлагыг давтаж, бататгаж, тодотгож болно.

Улс орны удирдамжийг ТННЭ-ийн цахим хуудас дээрх [Мэдээллийн сан](#) цэснээс харах боломжтой.

Бидэнтэй хэрхэн нэгдэх вэ

“ТННЭ-ээр баталгаажсан” буюу цаашид “SFA Certified” гэгдэх малын гаралтай ширхэгт үйлдвэрлэл, худалдаанд оролцохын тулд та энэхүү стандартын дагуу гуравдагч этгээд буюу хөндлөнгийн аудитын байгууллагаар баталгаажилт хийлгэсэн байх шаардлагатай бөгөөд баталгаажсан ширхэгтийн үйлдвэрлэл, худалдаанд оролцох эсэх нь энэхүү дүгнэлтээс хамаарна. Та бүхэнд баталгаажуулалтын ашиг тусын талаар, хэрхэн эхлэх талаар дэлгэрэнгүй мэдээлэл авахыг хүсвэл бидний бэлтгэсэн ["Баталгаажилттай болох"](#) зааварчилгаа, зөвлөмжтэй танилцана уу.

Энэхүү баримт бичгийг хянах тухай

ТННЭ нь энэхүү стандартыг хариуцдаг. Энэхүү стандартын эсвэл илүү өргөн хүрээнд ТННЭ-ийн бусад стандартуудын талаар, хөтөлбөрүүдийн загвар болон/эсвэл хэрэгжилтийн талаархи аливаа асуудал, санал хүсэлтийг [ТННЭ-ийн нээлттэй хэлэлцүүлгийн порталаар](#) дамжуулан илгээнэ үү. Өмнөх үндсэн хувилбарыг нийтэлснээс хойш таван жилийн дотор энэхүү баримт бичгийн албан ёсны шинэчлэлийг хийхээр төлөвлөсөн бөгөөд ингэхдээ бүх ирүүлсэн саналуудыг нухацтайгаар авч үзэх болно.

Хүчин төгөлдөр болох хугацаа

2025 оны 7 дугаар сарын 1-ний өдөр гэхэд ТННЭ-ийн Малын гаралтай ширхэгтийн стандарт хувилбар 1.0 эсвэл түүнээс өмнөх аль нэг хувилбараар баталгаажуулсан боловч "SFA Certified" бүтээгдэхүүн худалдаалах хүсэлтэй бүх аж ахуйн нэгжүүд 2025 оны 7 дугаар сарын 1-ээс эхлэн ТННЭ-ийн Малын Гаралтай Ширхэгтийн Стандартын энэхүү хувилбарын дагуу баталгаажилтад хамрагдана.

2025 оны 7 дугаар сарын 1-ний өдөр гэхэд ТННЭ-ийн Малын гаралтай ширхэгтийн стандарт хувилбар 1.0 эсвэл түүнээс өмнөх аль нэг хувилбараар баталгаажсан бүх аж ахуйн нэгжүүд "SFA Certified" бүтээгдэхүүний худалдаанд үргэлжлүүлэн оролцох хүсэлтэй, 2025 оны 7 сарын 01-ний өдрийн байдлаар хүчинтэй Тохирлын гэрчилгээтэй бол гэрчилгээний хугацаа дуусахаас өмнө ТННЭ-ийн Малын Гаралтай Ширхэгтийн Стандартын энэхүү хувилбарын дагуу баталгаажилтад хамрагдана.

Энэхүү баримт бичгийг нийтэлсэн өдрөөс эхлэн аж ахуйн нэгжүүд энэхүү стандартын дагуу баталгаажуулалтад хамрагдаж болно.

Энэхүү баримт бичигт шаардлага, зөвлөмж, зөвшөөрөл, боломж болон чадавхыг илэрхийлэхэд дараах үг хэллэгийг ашигласан болно:

- “ёстой, байх, -на4” гэсэн нь шаардлагыг заана;
- “хэрэгтэй” гэсэн нь зөвлөмжийг заана;
- “болно” гэсэн нь зөвшөөрлийг заана;
- “боломжтой” гэсэн нь боломж эсвэл чадамжийг заана.
- “нотлох” эсвэл “нотлогдсон” гэсэн нь тухайн малчдын байгууллагын үйл ажиллагаа нь стандартын шаардлагын хүрээнд яв цав тохирохгүй эсвэл чөлөөлөгдөх шаардлага байж болох хэдий ч энэ нь зөвтгөх шалтгаантай гэдгийг Тохирлын үнэлгээний байгууллагад нотлон харуулах ёстой шаардлагыг заана.

 Удирдамж, тодруулгыг заана. Тодруулга нь өөрөө норматив буюу стандартын шаардлагыг заахгүй боловч норматив шаардлагуудыг давтах, бататгах, эсвэл тодотгож болно.

Нэмэлт өөрчлөлтийн бүртгэл

Хувилбар	Агуулга	Оруулсан өөрчлөлт	Огноо
1.0	ТННЭ-ийн Ноолуурын стандарт v1.1 болон үүний өмнөх хувилбаруудыг орлоно.	ТННЭ-ийн Малын Гаралтай Ширхэгтийн Стандарт v1.0-ын өөрчлөлтийн хураангуйг харна уу.	2024 оны 12 дугаар сарын 1
1.01	Малын тавлаг байдалтай холбоотой шаардлагуудын тодруулга	ТННЭ-ийн Малын Гаралтай Ширхэгтийн Стандарт v1.01-ын өөрчлөлтийн хураангуйг харна уу.	2025 оны 6 дугаар сарын 1

Хамрах хүрээ ба баталгаажуулалт

1. Хамрах хүрээний шаардлага

- 1.1 “ТННЭ-ээр баталгаажсан” (“SFA Certified” гэх) бүтээгдэхүүнийг үйлдвэрлэж, бэлтгэн нийлүүлж буй бүх малчдын байгууллага нь тухайн малын гаралтай ширхэгтэд “SFA Certified” бүтээгдэхүүний худалдаа, шошгожуулалт эсвэл аливаа боловсруулалт хийгдэхээс өмнө ТННЭ-ийн Малын Гаралтай Ширхэгтийн Стандартын хамгийн сүүлийн хувилбар эсвэл өмнөх хүчинтэй хувилбаруудын дагуу зөвшөөрөл авч, итгэмжлэгдсэн гуравдагч этгээд (өөрөөр хэлбэл, Тохирлын үнэлгээний байгууллага буюу ТҮБ) баталгаажуулалтад хамрагдсан **байна**.

■ Энэ баримт бичигт гарах малчдын байгууллага болон бусад нэр томъёоны тайлбар тодорхойлолтыг ТННЭ-ийн Нэр томъёоны тайлбар толиос харна уу.

■ Нэг төрлийн малын гаралтай байгалийн ширхэгт (болон тухайн ширхэгтийг бий болгогч малын төрөл)-д нэг гэрчилгээ олгоно. Малчдын байгууллага нь нэгээс дээш төрлийн “SFA Certified” малын гаралтай ширхэгтээр баталгаажилтад хамрагдах хүсэлтэй бол малчдын байгууллага нь тухайн малын гаралтай ширхэгтийн стандартын баталгаажуулалтын гэрчилгээг тусад нь авна. Дэлгэрэнгүй мэдээллийг ТННЭ-ийн Үнэлгээ, баталгаажуулалтын гарын авлагаас үзнэ үү.

- 1.2 Энэхүү стандартын аливаа нэг шаардлага тухайн малчдын байгууллагын үйл ажиллагаа явуулж буй улсын хуультай зөрчилдөх тохиолдолд тухайн орон нутаг, улсын хуулийг нэн түрүүнд **хэрэгжүүлнэ**.

■ Малчдын байгууллага нь дээрх харъяаллаас гадуур үйл ажиллагаа явуулж буй нь энэ заалтаас чөлөөлөгдөх баталгаа болохгүй.

- 1.3 Энэхүү стандартын дагуу гэрчилгээ авах эсвэл одоо байгаа гэрчилгээг үргэлжлүүлэн эзэмших хүсэлтэй нийт малчдын байгууллагууд ТННЭ-ийн Мөшгөлтийн тогтолцооны стандартын хамгийн сүүлчийн хувилбарыг эсвэл өмнөх хүчин төгөлдөр байгаа стандартыг мөрдөж гэрчилгээ авсан **байна**.

■ ТННЭ-ийн холбогдох бүх стандартуудын шаардлагуудыг хангасан аж ахуйн нэгж, борлуулагчдын бүтээгдэхүүнийг “SFA Certified” гэж үзнэ.

2 Баталгаажуулалтын шаардлага

- 2.1 Малчдын байгууллага нь энэхүү стандартын бүх шаардлагуудыг хангасан **байна**.

■ Шаардлагуудыг “ёстой, байх, байна, -на” гэж тодорхойлсон. Эдгээр бүх шаардлагуудыг хангасан малчдын байгууллагыг “SFA Certified” гэж үзнэ.

- 2.2 Малчдын байгууллага нь энэхүү стандартын шаардлагуудаас гадна энэхүү стандартад тодорхойлсон сайжруулах үзүүлэлтүүдийг хэрэгжүүлж **болно**.

■ Сайжруулах үзүүлэлтүүдийг “ж болно” гэж тодорхойлсон. Энэхүү стандартын шаардлагуудаас гадна эдгээр сайжруулах үзүүлэлтүүдийг бүгдийг нь хангасан малчны байгууллагыг “SFA Certified” гэж үзэхээс гадна, малын гаралтай ширхэгт үйлдвэрлэлийн “ТННЭ-ийн шилдэг туршлага”-ыг хэрэгжүүлэгч гэх нэр хүндтэй мэдэгдэл гаргах боломжтой болно.

Удирдлага, зохион байгуулалт

3. Байгууллагын бүтэц

3.1 Малчдын байгууллага нь удирдах зөвлөл буюу удирдлагын албатай **байна**.

■ *Байгууллага нь тохирлын гэрчилгээг хариуцагч бөгөөд тохирлын гэрчилгээнд хамаарах бүх үйл ажиллагаагаа нь энэхүү стандартад нийцэлтэй байхад анхаарна. Байгууллага нь дараах хэлбэртэй байж болно, тухайлбал: бэлтгэн нийлүүлэгч малчдын байгууллага буюу хоршоо эсвэл нөхөрлөл, малын гаралтай ширхэгтийг худалдан авагчид, түүхий эд бэлтгэлээс эцсийн бэлэн бүтээгдэхүүн үйлдвэрлэгч бүрэн хэмжээний компани эсвэл дангаараа үйл ажиллагаа явуулдаг бие даасан үйлдвэрлэгч байж болно.*

■ *Удирдлагын алба нь заавал биет оффистой байх шаардлагагүй.*

3.2 Малчдын байгууллага нь 'SFA Certified' малын гаралтай ширхэгт бэлтгэдэг нэг эсвэл түүнээс дээш тооны нэгж буюу малчин өрхтэй **байна**.

■ *Нэгж гэдэг нь ихэвчлэн бие даасан ферм эсвэл малчин өрх юм.*

3.3 Малчдын байгууллага нь удирдах зөвлөл эсвэл удирдлагын алба нь байрлах тухайн улсад харьяалалтай хуулийн этгээд (хувь хүн) **байна**.

3.4 Малчдын байгууллага нь энэхүү стандартын шаардлагуудад нийцэхийн тулд малчдын гүйцэтгэх үүргийг тусгасан гэрээ бэлтгэж, бүх гишүүн малчидтай **гэрээлнэ**.

■ *Энэхүү гэрээ нь бичгэн эсвэл аман байж болох ч хоёр тал гэрээний нөхцлийг харилцан тохиролцсон байна.*

■ *Малчдын байгууллагын аль нэг гишүүн өрхөд үл тохирол илэрсэн бол тухайн малчдын байгууллагын бүх гишүүн өрхүүдэд үл тохирол илэрсэн гэж үзэх бөгөөд энэ нь малчдын байгууллага, үл тохирол илэрсэн малчин болон бусад малчдын гурван талт хамтын үүрэг, хариуцлага гэсэн үг болно.*

3.5 Малчдын байгууллага нь ТННЭ-ийн Малын Гаралтай Ширхэгтийн Стандартын шаардлагуудыг хангуулах ерөнхий үүрэг хүлээсэн, удирдлагын төлөөллийг томилсон **байна**.

■ *Энэхүү төлөөлөл нь ТННЭ-ийн Мөшгөлтийн тогтолцооны стандартын шаардлагуудыг хангуулах үүрэгтэй хүн байж болно.*

3.6 Малчдын байгууллага нь тухайн удирдлагын төлөөллийн мэдээлэлд орсон аливаа өөрчлөлтийг ТҮБ болон ТННЭ-д ажлын 20 хоногт багтаан **мэдэгдэнэ**.

■ *ТННЭ-д мэдэгдэхийг standards@sustainablefibre.org цахим шуудангийн хаягаар илгээнэ үү.*

4. Сургалт

4.1 Малчдын байгууллага нь бүх өрхүүддээ дараах чиглэлээр жил бүр сургалт санал **болгоно**:

- a) Энэхүү стандартын шаардлагууд, үүнийг малчдын байгууллага болон малчин өрхийн түвшинд хэрхэн хэрэгжүүлэх талаарх сургалт;
- b) ТННЭ-ийн Улс орны удирдамжийн сургалт;

- с) ТННЭ-ийн Мөшгөлтийн тогтолцооны стандартын шаардлагуудын талаарх сургалт.

■ *Малчдын байгууллага нь энэхүү сургалтыг өөрсдөө боловсруулж, сургалт явуулах шаардлагагүй боловч гишүүн малчиддаа сургалтад хамрагдах боломж олгох үүрэг хүлээнэ. Энэ нь малчдад сургалт авах боломжийг бий болгож, тэдэнд мэдээлэл хүргэх явдал юм.*

■ *ТННЭ болон хамтрагч, түнш байгууллагуудын зүгээс тогтмол сургалт санал болгодог.*

4.1.1 Сургалт явагдах хэл болон хэлбэрийн хувьд бүх малчдад хүртээмжтэй **байна**.

4.1.2 Малчдын байгууллага нь энэхүү сургалтад бүх малчин өрхүүдээс нэг ба түүнээс дээш хүнийг хамруулж **болно**.

5. Аюултай бодис

5.1 Малчид нь дараахыг зөвхөн үйлдвэрлэгчийн зааврын дагуу хэрэглэх, устгал хийх **ёстой**:

a) машин тоног төхөөрмж;

b) эм, тариа;

■ *Үүнд вакцин хамаарагдана.*

c) пестицид буюу хортон устгалын бодис;

d) бордоо;

e) бусад төрлийн аюултай бодисууд.

5.2 Малчдын байгууллага нь пестицид, бордоо болон бусад аюултай бодисуудыг хэрэглэсэн малчин өрхүүдэд тухайн бодисыг дагалдан ирдэг хэрэглэх заавар, аюулгүй хэрэглээний мэдээллийн хуудас байгаа эсэхэд хяналт **тавина**.

5.2.1 Малчин өрх нь эдгээр бодисуудыг хэрэглэсэн буюу үүнтэй ажилласан бүх хүн эсвэл өрхийн гишүүдэд тухайн бодисыг хэрэглэснээс үүдэх эрсдлийг үйлдвэрлэгчийн зааврын дагуу ойлгомжтой, тогтмол **таниулна**.

6. Малчдын байгууллагын бүртгэл хөтлөлт, үнэлгээ

6.1 Малчдын байгууллага нь дараах тодорхой, бүрэн, шинэчлэгдсэн бүртгэлийг байгууллагын болон малчин өрхүүдийн түвшинд цуглуулж, тогтмол **хөтлөнө**:

a) Малчин өрхийн хэрэглэсэн пестицид, бордоо болон бүх төрлийн аюултай бодисын бүртгэлийг өрхийн түвшинд хийж, хамгийн багадаа жилд нэг удаа шинэчилнэ;

b) Аль малчин өрх хөлсний буюу гэрээт малчин эсвэл ажилтан ажиллуулсан талаарх бүртгэл, хамгийн багадаа жилд нэг удаа шинэчилнэ;

■ *Тодруулбал, гэрээт ажилтан гэдэг нь тухайн малчин өрхийн гишүүн биш бусад ажилчид юм*

c) Хийгдсэн сургалтын тоо, хамгийн багадаа жилд нэг удаа шинэчилнэ;

d) Малчин өрхийн түвшинд сургалтад хамрагдсан хүний тоо, хамгийн багадаа жилд нэг удаа шинэчилнэ;

- e) Энэхүү стандартын шаардлага болон сайжруулах үзүүлэлтүүдийг хэрэгжүүлэхийн тулд малчдын байгууллагын хийсэн үйл ажиллагааны бүртгэл, хамгийн багадаа жилд нэг удаа шинэчилнэ;
- f) Өмнөх жил малчдын ашигласан газар, бэлчээр, хамгийн багадаа жилд нэг удаа шинэчилнэ;
- g) Газрын эрх, байгалийн нөөцтэй холбоотой бүх маргаан, гомдол, тэдгээрийн үр дүн, хамгийн багадаа жилд нэг удаа шинэчилнэ;
- h) Малчдын байгууллагын хийсэн бүх малын гаралтай ширхэгтийн борлуулалт, үнэ болон бусад нөхцлийн хамт, хамгийн багадаа жилд нэг удаа шинэчилнэ;
- i) Малчдаас малын гаралтай ширхэгт худалдан авсан/төлбөр хийсэн бүртгэл, үнэ болон бусад нөхцлийн хамт, хамгийн багадаа жилд нэг удаа шинэчилнэ;
- j) Малчдын байгууллагын болон малчдын авсан болон олгосон зээл, хамгийн багадаа жилд нэг удаа шинэчилнэ.

 Эдгээр бүртгэлүүд нь ТННЭ-ийн Мөшгөлтийн тогтолцооны стандартын хүрээнд шаардагддаг бүртгэлээс тусдаа, нэмэлт бүртгэл юм.

6.2 Малчдын байгууллага нь дараах тодорхой, бүрэн, шинэчлэгдсэн бүртгэлийг байгууллагын болон малчин өрхийн түвшинд цуглуулж, тогтмол хөтөлж **болно:**

 Тасралтгүй сайжруулах зорилгын хүрээнд дараах жагсаалтад байгаа үзүүлэлтүүд тус бүрийг нэг сайжруулах үзүүлэлт гэж үзнэ.

- a) Малчин өрхийн түвшинд мал тус бүрийн удмын/үржлийн бүртгэл хөтлөх, хамгийн багадаа жилд нэг удаа шинэчилнэ;
- b) Малчин өрхийн түвшинд өмнөх жилд хэрэглэсэн аливаа эм, хийлгэсэн эмчилгээний бүртгэл, хамгийн багадаа жилд нэг удаа шинэчилнэ;
- c) Малчин өрхийн түвшинд малын эндэгдэл, хоргодлын бүртгэл, хамгийн багадаа жилд нэг удаа шинэчилнэ;
- d) Малчин өрхийн түвшинд малын өвчлөлийн хувь, хамгийн багадаа жилд нэг удаа шинэчилнэ;
- e) Малчин өрхийн түвшинд мал төллөх үед хүний оролцоо, тусламж хэрэгцээтэй байсан эм малын нийт төллөсөн эм малд эзлэх хувь, хамгийн багадаа жилд нэг удаа шинэчилнэ;

 Малчны байгууллага нь бусад байгууллагууд (жишээлбэл төрийн байгууллагууд эсвэл орон нутгийн малын эмч)-н бүртгэлээс хуулбарлан авсан боломжтой бол тусдаа давхар бүртгэл хийх шаардлагагүй.

 Хүний оролцоо, тусламж гэдэгт, мэс засал буюу хагалгаа багтана.

6.3 Малчдын байгууллага нь дээрх бүртгэлүүдийг хамгийн багадаа 5 жил **хадгална.**

 Эдгээр бүртгэлүүд нь ТННЭ-ийн Мөшгөлтийн тогтолцооны стандартын хүрээнд шаардагддаг бүртгэлээс тусдаа, нэмэлт бүртгэл юм.

 Эдгээр бүх бүртгэлүүдийн нууцлалыг хадгалах бөгөөд ямар нэг байдлаар ашиг олох зорилгоор хэрэглэгдэхгүй.

■ *Энэ нь баталгаажилтад хамрагдсанаас хойших бүртгэлийг хэлж байгаа бөгөөд малчны байгууллага нь баталгаажуулалтад хамрагдахаас өмнөх 10 жилийн бүртгэлийг харуулах шаардлагагүй.*

6.4 Малчдын байгууллага нь бүх малчин өрхүүдэд малын эндэгдэл, хоргодлыг үнэлэх бөгөөд эндэгдэл, хоргодлын түвшин туйлийн өндөр байгаа малчин өрхийн малын хоргодлыг бууруулах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлж **болно**.

6.5 Малчдын байгууллага нь бүх малчин өрхүүдэд мал төллөх үед хүний оролцоо тусламж хэрэгцээтэй байсан эм малын нийт төллөсөн эм малд эзлэх хувийг үнэлж, энэ хувь нь туйлийн өндөр байгаа малчин өрхөд мал төллөх үед хүний оролцоо, тусламж шаардлагатай төллөлтийг бууруулах арга хэмжээг авч хэрэгжүүлж **болно**.

■ *Хүний оролцоо, тусламж гэдэгт мэс засал буюу хагалгаа багтана.*

7. Тасралтгай сайжруулалт

7.1 Дахин үнэлгээнд орох үед малчдын байгууллага нь сүүлийн үнэлгээндээ хараахан хангаагүй байсан гурван сайжруулах шалгуур үзүүлэлтийг хангаж, сүүлийн үнэлгээнд орохдоо хангаж байсан сайжруулах үзүүлэлтүүдийг үргэлжлүүлэн хангаснаар тасралтгүй сайжирч байгаагаа харуулах **ёстой**.

■ *Зарим сайжруулах үзүүлэлтүүд нь зөвхөн тодорхой нөхцөл байдалд хамааралтай байдаг тул нөхцөлт шинж чанартай байдаг. Сайжруулах үзүүлэлт нь тухайн малчдын байгууллагад хамааралгүй тохиолдолд байнгын сайжруулалтыг харуулахад ашиглагдахгүй.*

■ *Стандартын аль нэг шаардлага нь малчдын байгууллагын харъяа бүх малчдад хамааралгүй байгаа тохиолдолд тухайн малчдын байгууллага тасралтгүй сайжруулалтаа хангахын тулд тухайн шаардлагаас чөлөөлөгдөхөөр сонгож болно.*

7.2 Малчдын байгууллага нь дараагийн дахин үнэлгээний үеэр 7.1-д заасан шаардлагыг хэрхэн биелүүлэхээр төлөвлөж буйг тодорхойлсон тасралтгүй сайжруулалтын төлөвлөгөөтэй байх **ёстой**.

7.3 16.11 болон 19.1-ээс бусад бүх сайжруулах үзүүлэлтийг хангасан малчдыг байгууллага 7.1 болон 7.2-оос чөлөөлөгдөнө.

■ *Малчдын байгууллага нь "ТННЭ-ийн шилдэг туршлага" хангасан гэж зарлахаасаа өмнө бүх сайжруулах үзүүлэлтүүдийг хангасан байх шаардлагатай бөгөөд энэ нь эрчимжсэн фермийн аж ахуйг хэзээ ч "ТННЭ-ийн шилдэг туршлага" хангасан гэж үзэх боломжгүй гэсэн үг юм.*

7.4 Малчдын байгууллага нь өөрийн гишүүн малчдын ашиглаж буй бэлчээрийн газрыг хамарсан нэг эсвэл хэд хэдэн бэлчээрийн менежментийн төлөвлөгөө (БМТ)-г дагаж мөрдөх бөгөөд төлөвлөгөөнд дараахыг **багтаана**, Үүнд:

- a) Малчдын байгууллагын эрх зүйн статус;
- b) Малчдын байгууллагын бүх гишүүдийн жагсаалт;
- c) Тухайн газрын ерөнхий менежмент буюу зохион байгуулалтыг хэн хариуцах талаар тодорхой тусгасан байх;
- d) Тухайн бэлчээрийг бүх хэлбэрээр ашиглагч/хэрэглэгчдийн жагсаалт;

- е) Энэхүү стандартын "Биологийн олон янз байдал ба газар ашиглалт"-ын шаардлагыг хангахын тулд тухайн малчдын байгууллага болон түүний бүх гишүүн малчид бусад бэлчээр ашиглагч/хэрэглэгчидтэй хэрхэн хамтран ажиллахыг БМТ-д тусгана.
- *Малчдын байгууллага тухайн газрын менежментийг бүхэлд нь хариуцдаггүй бол тухайн газрыг ерөнхийд нь хариуцдаг байгууллага/мэргэжилтний боловсруулсан аливаа БМТ-г энэхүү стандартын "Биологийн олон янз байдал ба газар ашиглалт"-ын шаардлагуудтай яв цав нийцэхгүй байсан ч хэрэгжүүлэхээр сонгож болно. Энэ тохиолдолд малчдын байгууллага нь энэ стандартын шаардлагад нийцүүлэн тухайн БМТ-г өөрчлөхөд нөлөөлөх, хөгжүүлэх бүх боломжийг эрэлхийлэн саналаа өгч оролцох нь зүйтэй.*
 - *Малчдын байгууллага нь өөр өөр бэлчээр хариуцагчтай өөр өөр газар нутагт мал аж ахуйн үйл ажиллагаа эрхэлдэг гишүүн малчидтай бол тухайн малчдын байгууллагын гишүүн малчид нь өөрсдийнхөө мал аж ахуйн үйл ажиллагаа явуулж буй бүс нутагт хамаарах БМТ-г дагаж мөрдөх ёстой. Өөрөөр хэлбэл нэг малчдын байгууллагын гишүүн малчид нь өөр өөр БМТ-г хэрэгжүүлж болно.*
 - *БМТ байхгүй тохиолдолд малчдын байгууллага нь өөрийн гэсэн БМТ-г боловсруулна.*
- 7.4.1 Малчдын байгууллага нь бүх гишүүн малчдаа БМТ-ний аливаа боловсруулалтад оролцох бодит боломжоор **хангана**.
- 7.4.2 Малчдын байгууллага нь БМТ-г боловсруулахдаа тухайн малчдын байгууллагад харьяалагддаггүй бэлчээр ашиглагчдын газар ашиглалтыг харгалзан **үзнэ**.
- 7.4.3 Малчдын байгууллага нь БМТ-д төлөвлөгөөг хэрэгжүүлэх хугацааг тусгасан байх **ёстой**.
- 7.4.4 Малчдын байгууллага нь БМТ-д жил бүр хийгдэх мониторинг, үнэлгээ, хөгжүүлэлтийн төлөвлөгөөг тусгаж **болно**.
- 7.4.5 Малчдын байгууллага нь БМТ-д тухайн орон нутагт амьдардаг, малын гаралтай ширхэгт үйлдвэрлэлийн чиглэлээр ажилладаг, үйлдвэрлэлд оролцдог нутгийн иргэдийн уламжлалт мэдлэг, аргыг тусгаж, ашиглах боломжийг бүрдүүлж **болно**.
- 7.4.6 Малчдын байгууллага нь БМТ-г тухайн байгууллагын бүх гишүүн малчдад **таниулна**.
- 7.5 Малчдын байгууллага нь уур амьсгалын өөрчлөлтийн улмаас өөрчлөгдөж буй цаг агаарын төлөв байдлыг амжилттай даван туулах арга хэмжээг хэрэгжүүлж болно.
- *Энэ нь гишүүн малчдад малын тоо толгойн зохицуулалт хийх, өөрчлөгдөн буй уур амьсгалд дасан зохицох тодорхой шинж чанараар нь сонгон үржүүлэх замаар уур амьсгалын өөрчлөлт, цаг уурын өөрчлөлтөд дасан зохицох боломжийг олгож байна гэсэн үг юм. Энэ нь малчдын байгууллага өөрсдийн нүүрстөрөгчийн ул мөрийг бууруулах тухай асуудал биш юм.*

8. Газрын эрх

- 8.1 Малчид нь ашиглаж байгаа газраа хууль ёсны дагуу эзэмшиж эсвэл ашиглаж байгаагаа нотлох ёстой.
- 8.2 Малчдын байгууллага нь Уугуул иргэдийн эрхийг хамгаалах НҮБ-ын тунхаглал болон ОУХБ-ын 169-р конвенцид тодорхойлсоны дагуу уугуул иргэдийн зан заншил, соёлыг хүлээн зөвшөөрч, сахин **хамгаална**
- *Үүнд соёл, экологи, эдийн засаг, шашин шүтлэг, оюун санааны онцгой ач холбогдолтой газруудыг тодорхойлох, хамгаалах зэрэг багтах боловч үүгээр хязгаарлагдахгүй.*
- 8.3 Малчдын байгууллага нь тухайн малчдын байгууллага болон/эсвэл гишүүн өрхийн үйл ажиллагааны улмаас "аливаа цөөнх/уугуул иргэдийн бүлэг"-ийн эдийн засаг, хүний эрх, байгаль орчны эрхэд сөргөөр нөлөөлж болзошгүй эрсдлийг тодорхойлж, үүнээс **хамгаална**.
- *Энэхүү шаардлагын үүднээс нутгийн иргэдийг "аливаа цөөнх/уугуул иргэдийн бүлэг"-ийн нэг төрөл гэж үздэг.*
- 8.4 Малчдын байгууллага өөрөө эсвэл тухайн байгууллагын төлөөлөгчийн аль аль нь гишүүн малчдаас өөрсдөд нь итгэмжилсэн эрх мэдлийг урвуулан, хувийн ашиг сонирхолд ашиглах **ёсгүй**.
- *Энэ нь [НҮБ-ын Даян дэлхийн гэрээний 10-р зарчмаар](#) тодорхойлогдсон авлига, хээл хахууль, хээл хахуулийн гэмт хэргээс урьдчилан сэргийлэх зорилготой юм.*
- *Үүнд 'SFA Certified' ширхэгтийн худалдааны аливаа төрлийн нэмүү өртөг болон хамтын ажиллагааны гэрээ хэлэлцээрийн санхүүгийн үр өгөөжийг бүх гишүүн малчдад адил тэгш хүртээх зэрэг багтана.*

Зохистой хөдөлмөр эрхлэлт

9. Хөдөлмөр эрхлэлт

- 9.1 Малчдын байгууллага болон гишүүн малчид нь ОУХБ-ын 29-р конвенцид тодорхойлсоны дагуу албадан болон/эсвэл хүчээр хөдөлмөр эрхлүүлэх, үүнийг аливаа хэлбэрээр дэмжихийг **хориглоно**.
- *Үүнд ОУХБ-ын албадан хөдөлмөр эрхлэхтэй холбоотой шалгуурууд багтана.*
 - *Гэрээний нөхцлөөс гаднах аливаа ажлыг нэмэлт болон/эсвэл илүү цагаар тооцно.*
- 9.1.1 Ажилтан ажиллуулдаггүй малчин өрхүүд энэ шаардлагаас чөлөөлөгдөнө.
- 9.2 Малчдын байгууллага болон гишүүн малчид нь ОУХБ-ын 111-р конвенцид заасны дагуу ялгаварлан гадуурхах үйлдлийг хийх **ёсгүй**.
- 9.3 Малчдын байгууллага болон гишүүн малчид нь ОУХБ-ын 190-р конвенцид заасны дагуу хэн нэгэнд хүчирхийлэл, дарамт шахалт үзүүлэх **ёсгүй**.
- 9.4 Малчдын байгууллага болон/эсвэл гишүүн малчин өрхөд ажиллаж байгаа бүх ажилчид нь хөдөлмөрийн гэрээтэй байх ёстой бөгөөд гэрээнд ажлын тохиролцсон нөхцөл болон цалин урамшууллыг тодорхойлсон **байна**.
- *Энэхүү гэрээ нь бичгэн эсвэл аман байж болох ч хоёр тал гэрээний нөхцлийг харилцан тохиролцсон байна.*
 - *Тохиролцсон ажлын нөхцөл гэдэг нь гэрээнд заасан ажлын тогтмол цаг, ажил үүргийг хэлнэ.*
 - *Шаардлагатай тохиолдолд гэрээнд ямар үед гэрээт ажилтан нь малын эндэгдэл хоргодолд санхүүгийн хувьд хариуцлага хүлээх, хэрхэн нөхөн төлөх вэ зэрэг тодорхой нөхцлүүдийг оруулна.*
- 9.5 Малчдын байгууллага нь тухайн малчдын байгууллага болон/эсвэл гишүүн малчин өрхөд ажиллаж байгаа бүх гэрээт ажилчид нь тухайн улсын хууль тогтоомжийн хүрээнд хөдөлмөрийн хөлсний доод хэмжээгээр эсвэл хамтын тохиролцоогоор тогтоосон цалингийн аль өндөр дүнгээр нь цалин хөлсийг **олгуулна**.
- 9.6 Малчдын байгууллага нь ажилтны хүйс, ажлын байр суурь, шашин шүтлэг, улс төрийн үзэл бодол, харъяалал, нас болон бусад хүчин зүйлээс үл хамааран тухайн малчдын байгууллага дотор болон/эсвэл гишүүн малчин өрхөд гэрээтээр ижил төрлийн ажил хийж буй ажилчдад ижил хэмжээтэй хөдөлмөрийн хөлсийг **олгуулна**.
- *Энэхүү цалин хөлс нь зөвхөн малчдын байгууллага дотроо болон түүний гишүүн нэг малчин өрх дотроо ижил байх ёстойг илтгэх бөгөөд малчдын байгууллага болон гишүүн малчин өрхүүд хоорондоо ижил цалин хөлстэй байх ёстой гэсэн санаа биш юм.*
- 9.7 Малчдын байгууллага болон гишүүн малчин өрхүүд нь ОУХБ-ын 182 дугаар конвенц болон 190 дугаар зөвлөмжид тодорхойлсоны дагуу хүүхдийн хөдөлмөрийн тэвчишгүй хэлбэр ба/эсвэл хүүхдэд аюултай хөдөлмөрийг эрхлүүлэхгүй байх **ёстой**.

- 9.8 Малчдын байгууллага болон гишүүн малчин өрхүүд нь сургуулийн насны хүүхдүүдийг мал маллах ухаанд сургахдаа зөвхөн хичээлийн бус цагийг ашиглана.
- 10. Хөдөлмөрийн эрүүл, аюулгүй байдал**
- 10.1 Малчин өрх нь ажлын орчин, ажиллах нөхцөл нь мал аж ахуйн үйл ажиллагаанд оролцогчдын эрүүл мэнд, аюулгүй байдалд эрсдэл учруулж болзошгүй байдлыг тодорхойлж, эрүүл мэнд, аюулгүй байдалд учирч болзошгүй аливаа эрсдлийг тухайн малчин өрх өөрөө **бууруулна**.
- 10.2 Малчин өрх нь мал аж ахуйн үйл ажиллагаанд оролцогчдын эрүүл мэнд, аюулгүй байдалд эрсдэл учруулж болзошгүй нөхцөл байдлыг өртөж болзошгүй бүх хүнд мэдээлж, эрсдэлийг бууруулах үүрэг хариуцлагыг эрсдэлд байгаа хүмүүсийн эрүүл мэнд, аюулгүй байдлыг хариуцаж буй хүнд **өгнө**.
- 10.3 Машин механизм ашиглаж байгаа тохиолдолд малчин өрх нь тухайн машиныг аюулгүй ашиглах зааварчилгааг ажиллуулж буй хүнд хүртээмжтэй, ойр газар **байршуулна**.
- 10.4 Машин механизм ашиглаж байгаа тохиолдолд малчин өрх нь машин механизмын эвдрэл, эд ангийн доголдол гарах магадлалыг хамгийн бага байлгахын тулд засвар үйлчилгээг хийж, зөв **хадгална**.
- 10.5 Малчин өрх нь ажилчид, мал аж ахуйн үйл ажиллагаанд оролцогчдыг ямар нэг үнэ төлбөргүйгээр шаардлагатай хувийн хамгаалах хэрэгслээр **хангана**.
- 10.6 Малчин өрх нь ажилчид, мал аж ахуйн үйл ажиллагаанд оролцогчдыг хүртээмжтэй ундны ус болон угаалга хийх аюулгүй байгууламжаар **хангана**.
- 10.7 Малчин өрх нь галын аюулаас хамгаалах хэрэгсэл, дохиоллоор хангаж, засвар үйлчилгээ **хийнэ**.
- 10.7.1 Малчин өрх нь ажилтан авч ажиллуулдаггүй эсвэл малчин өрхийн хамааралгүй хүмүүс байршиж ажилладаггүй бол галын дохиоллын шаардлагаас чөлөөлөгдөнө.
- 10.8 Малчин өрх нь хүндэтгэх шалтгаан байхгүй л бол дараах зүйлсээр хангаж, хадгалах **ёстой**:
- a) Ажилчдын тоо, хүйсийн онцлогт тохирсон цэвэр, ариун цэврийн шаардлага хангасан угаалга, ариун цэврийн байгууламж;
 - b) Аврах замын зураасууд нь тодорхойгүй бол тодорхой тэмдэглэгээтэй, нээлттэй буюу түгжээгүй, чөлөөтэй нээгдэх ослын гарц;
 - c) Жирэмсэн эмэгтэйчүүдэд тохиромжтой ажиллах нөхцлөөр хангах, эсвэл ажлын байр нь тохиромжгүй бол ажлын байрны зохион байгуулалт (ажил үүргийн хуваарь)-ыг өөрчлөх.
- 10.9 Малчин өрх нь дараах зүйлсээр хангаж, хадгалж **болно**:
- a) Ажилчдад зориулсан хооллох, хоол хүнс хадгалах цэвэр байгууламж;
 - b) Холбогдох хуулийн дагуу хүүхэд асрах, хөхүүлэх байгууламж.

- 10.9.1 Мал аж ахуйн үйл ажиллагаандаа ажилтан авч ажиллуулдаггүй малчин өрхүүд эдгээр сайжруулах үзүүлэлтүүдээс чөлөөлөгдөнө.
- 10.10 Гишүүн малчин өрхүүд нь байгалийн орчноос ажилчид халдварт өвчин тусах эрсдэлийг бууруулах орон нутгийн хэмжээнд тохирсон арга дадлуудыг хэрэгжүүлж буй эсэхэд малчдын байгууллага **анхаарна**.

Биологийн олон янз байдал ба газар ашиглалт

11. Бэлчээр, бэлчээрийн даац

- 11.1 Малчдын байгууллага нь гишүүн малчин өрхийнхөө ашиглаж буй аливаа бэлчээр, түүний дотор нөөц бэлчээрийг тодорхойлж, тэдгээр бэлчээрийн хоорондох улирлын нүүдэл, бэлчээр ашиглах хуваарийг тухайн бэлчээрийн ерөнхий менежментийг хариуцагчтай **зөвшилцөнө**.

■ *Энэхүү зөвшилцөл нь Бэлчээрийн менежментийн төлөвлөгөөнд (7.4) тусгагдсан байна.*

- 11.2 Малчдын байгууллага нь малын тоо нь бэлчээртээ тохирсон эсэхийг **баталгаажуулна**.

■ *Энэ нь тохиромжтой малын тоог тогтоохдоо ургамал, амьтны унаган зүйлийн ач холбогдол, газрын төрөл, бэлчээрийн чанар, улирлын нөхцөл, малын төрөл, бэлчээрийн даац хэтрэх магадлал зэргийг харгалзан үзнэ гэсэн үг.*

12. Хамгаалал ба нөхөн сэргээлт

- 12.1 Малчдын байгууллага нь гишүүн малчин өрхүүдийн ашиглаж буй газрын байгалийн унаган төрх, биологийн олон янз байдлыг хадгалан, **хамгаална**.
- 12.2 Малчдын байгууллага нь гишүүн малчин өрхийн ашиглаж буй газрын байгалийн унаган төрх, биологийн олон янз байдлыг цаг хугацааны явцад сайжруулах арга хэмжээ авч хэрэгжүүлж **болно**.
- 12.3 Малчдын байгууллага нь гишүүн малчин өрхийн ашиглаж буй газарт байгаа байгалийн усны гольдрол, ус намгархаг газрыг тогтоож, гишүүн малчин өрхүүдийн үйл ажиллгааны нөлөөгөөр эдгээр усны нөөцийг доройтуулах, бохирдуулах болон хурдасжихаас хамгаалах арга хэмжээг **хэрэгжүүлнэ**.
- 12.4 Малчдын байгууллага нь гишүүн малчин өрхийн ашиглаж буй газарт байгаа байгалийн усны гольдрол, ус намгархаг газрыг цаг хугацааны явцад нөхөн сэргээх арга хэмжээ авч **болно**.
- 12.5 Малчдын байгууллага болон гишүүн малчин өрхүүд нь ашиглаж байгаа газартаа харь зүйлийн амьтан, ургамлыг нутагшуулахгүй байх арга хэмжээ **авна**.
- 12.6 Малчдын байгууллага нь гишүүн малчин өрхийнхөө ашигладаг газрын доройтсон хэсгийг **тогтооно**.
- 12.7 Малчдын байгууллага нь гишүүн малчин өрхийнхөө ашигладаг газрын доройтсон хэсгийг цаг хугацааны явцад сэргээх арга хэмжээ авч **болно**.
- 12.8 Малчдын байгууллага нь гишүүн малчин өрхийнхөө ашигладаг газар нутаг дахь зэрлэг амьтдын нүүдэллэдэг корридор ба/эсвэл жимийг хаахгүй байгалийн хэвээр нь байлгах **ёстой**.
- 12.9 Малчдын байгууллага нь гишүүн малчин өрхийн эзэмшлийн нохойнд зэрлэг амьтад бариулах эрсдэлийг бууруулах орон нутагтаа тохирсон арга хэмжээг тухайн малчин өрх хэрэгжүүлж буйг **баталгаажуулна**.

- 12.10 Малчдын байгууллага нь гишүүн малчин өрх нь өөрийн ашиглаж буй газартаа мал, зэрлэг амьтдад идэмжтэй бэлчээрийн ургамлын нөөцийг сайжруулах, тэр дундаа ургамлын төрөл зүйл, бүрхэвчийг нэмэгдүүлэхэд орон нутгийн онцлогт тохирсон арга, туршлагыг хэрэгжүүлж байгаа эсэхийг баталгаажуулж **болно**.
- 12.11 Малчдын байгууллага нь гишүүн малчин өрх нь өөрийн ашиглаж буй газартаа хөрсний нягтрал, элэгдлийг багасгах, хөрсний органик бодисын алдагдлыг бууруулахын тулд орон нутгийн онцлогт тохирсон арга, туршлагыг хэрэгжүүлж буй эсэхийг баталгаажуулж **болно**.
- 12.12 Малчдын байгууллага нь малчдын байгууллага өөрөө болон түүний гишүүн малчин өрхүүд мал аж ахуйн үйл ажиллагаа явуулж буй тухайн нутаг дэвсгэр дээр унаган, зэрлэг амьтан, ургамлын хамгаалалд чухал ач холбогдолтой газруудад малгүй бүс байгуулж болно.

13. Байгаль орчныг бохирдлоос сэргийлэх

- 13.1 Малчин өрх нь мал, амьтны сэг зэмийг эрүүл ахуйн шаардлагын дагуу **устгана**.

 Энэ нь өвчнийг тархаахгүй байх аргаар устгалыг хийнэ гэсэн үг юм.

- 13.2 Малчин өрх нь газрыг цаашид бэлчээрийн зорилгоор ашиглах боломжгүй болгох аюултай бодисыг бэлчээрт хаяж, устгаж **болохгүй**.

 Аюултай бодисуудад малын сэг зэм, ашиглагдаагүй/хугацаа нь дууссан эм, тариа зэрэг химийн, эмнэлгийн болон биологийн хог хаягдал орно, гэхдээ үүгээр хязгаарлагдахгүй.

- 13.3 Малчдын байгууллага нь аюултай бодисын нөлөөнд өртсөн газрыг цаг хугацааны явцад нөхөн сэргээх арга хэмжээ авч **болно**.

- 13.4 Малчдын байгууллага болон гишүүн малчин өрхүүд нь хортонтой тэмцэхэд биологийн, физикийн болон бусад химийн бус аргыг нэн тэргүүнд **ашиглана**

- 13.5 Малчдын байгууллага болон гишүүн малчин өрхүүд нь хортон шавьжийн тархалтын түвшин нь зөвхөн мал амьтан болон бэлчээрт хор хөнөөл учруулж болзошгүй нөхцөл байдалд хүрсэн үед л пестицидийг **хэрэглэнэ**.

- 13.6 Малчдын байгууллага болон гишүүн малчин өрхүүд нь пестицидийг зөвхөн түүнд тэсвэртэй болох буюу дасал болох эрсдлийг бууруулах арга замаар **хэрэглэнэ**.

- 13.7 Малчдын байгууллага болон түүний гишүүн малчин өрхүүд нь олон улсын хоригт орсон пестицид **хэрэглэхгүй**.

 Хориотой пестицид гэдэг нь [PAN Олон улсын хориотой пестицидийн нэгдсэн жагсаалтад](#) багтсан бодисууд юм.

Малын тавлаг байдал

14. Малтай харьцах болон малын арчилгаа, маллагаа

- 14.1 Малчин өрхүүд нь малтай энэрэнгүй харьцаж, бие махбодид зодуур үзүүлэхгүй, айдаст автуулахгүй байх **ёстой**.
- *Энэ нь малыг өшиглөх, цохих, гишгэлэх, хашааны хаалгаар хавсарч цохих, шидэх эсвэл өндөрөөс унагаах, мөн арьс, үс, сүүл, эвэр, чих, толгой, хүзүү, хойд хөлнөөс нь чирэх эсвэл өргөхийг хориглоно гэсэн үг юм*
 - *Энэ нь мөн ширхэгтийг бий болгож буй малыг элдэн хөөх эсвэл шилбүүр, ташуур, мод, чулуу болон цахилгаан хэрэгсэл ашиглан цохиж болохгүй гэсэн үг юм.*
 - *Энэ нь малчин өрх нь малтай харилцан итгэлцлийг бий болгож, сүрэг доторх тайван, айдас эмээлтгүй, аливаа үйлдэлд дуулгавартай байх боломжтой байдлаар харьцана гэсэн үг юм*
 - *Энэ нь мал нь малчинд тайван, айдас эмээлтгүй, дуулгавартай хариу үйлдэл гаргана гэсэн үг юм.*
- 14.2 Малчин өрх нь аливаа төл болон өсвөр мал, хээлтэй мал, гэмтсэн, доголон, өвчтэй малтай илүү анхаарал, болгоомжтой харьцах **ёстой**.
- 14.3 Малчин өрх нь малыг зөвхөн **зайлшгүй** тохиолдолд, шаардлагатай хугацаагаар уях эсвэл хашаанд түр хорих бөгөөд бусад тохиолдолд удаан хугацаагаар уяатай эсвэл хашаанд хорьж **болохгүй**.
- *Малыг уях, хашаанд хорих үндэслэл нь зөвхөн малын тавлаг байдлын төлөө эсвэл энэхүү стандартын бусад шаардлагыг хангахын тулд байна.*
- 14.4 Малчин өрх нь малыг дасал болсон сүрэгт нь тогтвортой байлгаж, сүргийн бусад малтай ижилдэх, холбоо үүсгэх боломжийг **бүрдүүлнэ**.
- 14.5 Малчин өрх нь үржлийн бус үед сүргээс хээлтүүлэгчийг тусгаарлаж **болохгүй**.
- 14.6 Малчин өрх нь малыг зөвхөн зайлшгүй тохиолдолд, шаардлагатай хугацаагаар тусгаарлалтад байлгах бөгөөд бусад тохиолдолд удаан хугацаагаар тусгаарлалтад байлгаж **болохгүй**.
- *Малыг тусгаарлалтад байлгах үндэслэл нь зөвхөн малын тавлаг байдлын төлөө эсвэл энэхүү стандартын бусад шаардлагыг хангахын тулд байна. Энэхүү стандартын бусад шаардлагыг хангасан тохиолдолд тээвэрлэлт хийх нь мөн зөвшөөрөгдөх үндэслэл болно.*
- 14.7 Малчин өрх нь малыг өдрийн дунд үед тохиромжтой хугацаагаар амрах боломжийг **олгоно**.
- *Өдрийн дунд үе нь нар эгц өндөрт хүрж, хамгийн хурц байх үе юм.*
 - *Ноолуурын ямааны хувьд тохиромжтой хугацаа нь 2 цаг юм.*
- 14.8 Малчин өрх нь цахилгаан хатгуур, цахилгаан имобилизатор (цахилгаан гүйдлээр хөдөлгөөнгүй болгогч төхөөрөмж) болон түүнтэй адилтгах цахилгаан төхөөрөмжийг ашиглахыг **хориглоно**.
- 14.9 Малчин өрх нь малыг халуун төмрөөр тамгалахыг **хориглоно**.

- 14.10 Малчин өрх нь малын сэг зэмийг бусад сүргийн бусад малд харагдах газраас нэн даруй **зайлуулна**.
- *Малчин өрх нь сэг зэм устгах зориулалттай газрыг харуулах эсвэл зааж өгөх боломжтой байх ёстой.*
- 15. Ширхэгтийг самнах/хяргах**
- 15.1 Малчин өрх нь малыг зөвхөн дадлага туршлагатай хүнээр, зөв хадгалсан, зориулалтын багажаар биед нь гэмтэл учруулахгүй зөөлөн **самнана/хяргана**.
- *Жишээлбэл, ширхэгтийг самнах/хяргах явцад арьсыг дахин дахин шархдуулж, гэмтээгээд байгаа тохиолдолд ирийг мохоох эсвэл зөөлөн самнах/хяргана.*
- 15.2 Малчин өрх нь малыг самнах/хяргах зорилгоор малын хөдөлгөөнийг хорихдоо зөвхөн цусны эргэлтийг хязгаарлахааргүй, өвтгөхгүй, биед нь гэмтэл учруулахгүй байх аргыг **хэрэглэнэ**.
- *Малыг самнах/хяргахад тухайн мал нь тайван, дөлгөөн байгаа тохиолдолд босоогоор эсвэл хэвтүүлж самнах/хяргах хоёр аргыг хоёуланг нь зөвшөөрнө.*
- 15.2.1 Малыг самнах/хяргах зорилгоор түр хугацаагаар хөдөлгөөнийг нь хорьсон үедээ хараа хяналтгүй орхиж **болохгүй**.
- 15.3 Малчин өрх нь зөвхөн малд сөрөг нөлөөлөхөөргүй цаг агаартай үед л гадаа, задгай орчинд малыг **самнана/хяргана**.
- *Энэ нь цаг агаарын таагүй нөхцөл байдал үүссэн, дотор буюу битүү орчинд ширхэгтийг самна/хяргах боломжгүй бол ширхэгтийг самнах/хяргах ажиллагааг түр зогсооно гэсэн үг.*
- 15.4 Малчин өрх нь ширхэгтийг нь самнасны/хяргасны дараа, тухайн малыг хэт дааруулахгүй байх арга хэмжээг **авна**.
- *Жишээлбэл, малыг хяргах арга ашигласан тохиолдолд тэр даруй задгай бэлчээрт гаргаж болохгүй.*
- *Дулаан байр, хашаагаар хангах боломжгүй тохиолдод цаг агаарын гэнэтийн хүйтрэлээс сэргийлэхийн тул ширхэгтийг (орч. ямааны ноолуур) хяргах аргаар биш самнах аргаар бэлтгэх хэрэгтэй.*
- 15.5 Малчин өрх нь ширхэгтийг самнах/хяргахаас өмнөх дөрвөн цагийн хугацаанд тухайн малд өвс тэжээл, ус өгөхгүй, бэлчээрт гаргахгүй **хязгаарлана**.
- 15.6 Малчин өрх нь анх удаа самнуулж/хяргуулж байгаа малыг илүү удаан, болгоомжтой **самнана/хяргана**.
- *Энэ нь тухайн ширхэгтийг бий болгож буй малыг самнах/хяргах үйл ажиллагаанд дасгах зорилготой юм.*
- 15.7 Малчин өрх нь ямааны ноолуурыг самнахдаа зөвхөн байгалийн жамаараа ноолуур хөөрсөн үед нь **самнана**.

16. Тэжээл ба усан хангамж

- 16.1 Малчин өрх нь малыг өдөр бүр цэвэр, тунгалаг, аюулгүй ундны усаар бүрэн хангаж, ханатлаа уух нөхцлийг **бүрдүүлнэ**.
- *Энэ нь малын ундны усыг өдөр бүр тогтмол шалгаж байна гэсэн үг юм.*
- 16.2 Малчин өрх нь малыг зөвхөн зайлшгүй тохиолдолд, шаардлагатай хугацаагаар өвс тэжээл, усыг нь сойх бөгөөд бусад тохиолдолд удаан хугацаагаар өвс, усыг хорьж **болохгүй**.
- *Энэ нь "чөлөөтэй хэрэглэх" буюу хүссэн үедээ хэрэглэх боломжтой гэсэн үг юм.*
- *Өвс, усыг хорих үндэслэл нь зөвхөн тухайн малын тавлаг байдлын төлөө эсвэл энэхүү стандартын бусад шаардлагыг хангахын тулд, жишээлбэл ширхэгтийг самнах/хяргахын өмнөх бэлтгэл, сааль саах болон эмчилгээ зэрэг үйл ажиллагаа орно. Энэхүү стандартын бусад шаардлагыг хангасан тохиолдолд тээвэрлэлт хийх нь мөн зөвшөөрөгдөх үндэслэл болно. Шөнийн цагийн хязгаарлалт нь мал болон/эсвэл ажилчдын аюулгүй байдал, хамгаалалтын үүднээс хийгдэж байвал мөн зөвшөөрөгдөнө.*
- 16.3 Малчин өрх нь малыг хуучирч муудсан, бохирдсон өвс, тэжээлээр тэжээж **болохгүй**.
- *Үүнд өвчтэй малын сэг зэм ч багтана.*
- 16.4 Малчин өрх нь малыг бөөгнөрч шахцалдахгүйгээр тэжээл идэх, ус уух боломжтой байхаар тэжээлийн онгоц, уст цэгийн хүртээмжтэй байдлыг **хангана**.
- 16.5 Малчин өрх нь малын эмчийн үндэслэл бүхий зөвлөгөө, зааварчилгаагүйгээр малыг малын дайвар бүтээгдэхүүн, загасны гурилаар хооллохыг **хориглоно**.
- *Зөвшөөрөх үндэслэл нь зөвхөн малын тавлаг байдлын төлөө эсвэл энэхүү стандартын бусад шаардлагыг хангахын тулд байна.*
- *Өвчтэй малын дайвар бүтээгдэхүүнийг сүргийн бусад малд өгөх нь хэзээ ч зөвтгөх үндэслэл болохгүй.*
- 16.6 Малчин өрх нь малын өсөлтийг дэмжих зорилгоор өсөлтийг тэтгэх даавар, эмчилгээний бус антибиотик хэрэглэхийг **хориглоно**.
- 16.7 Малчин өрх нь малыг аюултай, хортой ургамал идэхээс бүх талаар урьдчилан сэргийлэх арга хэмжээ **авна**.
- 16.8 Малчин өрх нь малыг ямар ч нөхцөлд тураахгүй, дортойтуулахгүй байх тал дээр **анхаарна**.
- *Туранхай гэдэг нь 5 онооны биеийн байдлын үнэлгээний хэмжүүрээр (1 нь хэт эцэнхий, 5 нь хэт илүүдэл жинтэй) мал нь 2-оос доош оноогоор үнэлэгдэх ёсгүй гэсэн үг юм.*
- 16.9 Малчин өрх нь малыг идэш, тэжээлийн шалтгаант өвчнөөр өвчлөхгүй байх нөхцөлийг **хангана**.
- *Үүнд энтеротоксеми буюу дотрын хордлого (идэш тэжээлийн горим өөрчлөгдөж, хэт их цардуул, уураг, сахар бүхий тэжээлийн хэмжээ огцом нэмэгдэж, гэдсэн дэх Clostridium perfringens бактерийн хэмжээ огцом*

нэмэгдэж, малыг хордуулдаг), полиоэнцефаломалази (polioencephalomalacia), хээл тээх үеийн хордлого, шээсээр кальци алдах, булчин цайх өвчин орох бөгөөд үүгээр хязгаарлагдахгүй.

- 16.10 Малыг зулгааж идэхэд тохиромжтой бутлаг, сөөглөг ургамал бүхий бэлчээрт бэлчээрлэх боломжийг малчин өрх **олгоно**.

 Эдгээр нь сөөг, бут нь шинэхэн нахиа, үрсэлгээ байж болно.

- 16.11 Мал шим тэжээлийн дийлэнх хэсгээ бэлчээрээс буюу хивэх боломжтой өвслөг ургамлаар дамжуулан авдаг гэдгийг малчин өрх баталгаажуулж **болно**.

- 16.12 Мал нь шим тэжээлийн дийлэнх хувийг нэмэлт тэжээлээс авдаг бол малчин өрх нь Тэжээлийн менежментийн төлөвлөгөөтэй **байна**.

- 16.13 Малын шим тэжээлийн дийлэнх хувийг нэмэлт тэжээл эзэлдэг бол тухайн малын идэш тэжээл дэх өвслөг ургамлын эзлэх хувь нь малын хивэх хэрэгцээнд хангалттай байгаа эсэхэд малчин өрх **анхаарна**.

 Байгалийн бэлчээрээс тэжээлийнхээ ихэнх хэсгийг авдаг мал байгалиасаа хивэх хэрэгцээгээ хангадаг.

- 16.14 Малын шим тэжээлийн дийлэнх хувийг нэмэлт тэжээл эзэлдэг тохиолдолд малчин өрх нь малын идэш тэжээлд өөрчлөлт оруулахдаа хоол боловсруулах эрхтний хямралаас зайлсхийхийн тулд хамгийн багадаа 2 долоо хоногийн хугацаанд аажмаар буюу дасгах байдлаар **өөрчлөнө**.

17. **Малын эмчилгээ ба ажиглалт**

- 17.1 Малчдын байгууллага нь малын эмчийн тусламжтайгаар малчин өрхийн мал сүргийн тавлаг байдлыг хангаж буй байдал, малын эрүүл мэндийн үйлчилгээ, эмчилгээний арга барилд нь хяналт тавих зорилгоор жил бүр газар дээр нь үнэлгээ, хяналтыг хэрэгжүүлж **болно**.

- 17.2 Малчин өрх нь нь малыг 24 цаг тутамд нэгээс доошгүй удаа ажиглаж, өвчин, гэмтэл, хэвийн бус үйлдэл гаргаж буй эсэхийг **шалгана**.

- 17.2.1 Өвчтэй, доголлон, гэмтсэн малыг зохих эмчилгээ, арчилгаа, тэжээлээр хангаж, 24 цагийн хугацаанд дор хаяж хоёр удаа **ажиглана**.

- 17.2.2 Халдварт өвчний шинж тэмдэг ажиглагдвал тухайн малыг сүргийн бусад малаас **тусгаарлана**.

 Жич: малыг бүрэн тусгаарлахгүй байх шаардлага үүнд хамааралтай хэвээр байна.

- 17.3 Малчин өрх нь туруут малыг доголохоос урьдчилан сэргийлэх зорилгоор турууг нь тайрсан **байна**.

- 17.3.1 Малчин өрх нь бүх малын турууг жилд хоёроос доошгүй удаа **шалгана**.

 Жилд хоёроос олон удаа тайралт хийх шаардлага үүсч болно.

- 17.4 Малчин өрх нь шимэгчийн халдвараас урьдчилан сэргийлэх, тэмцэх арга хэмжээг **хэрэгжүүлнэ**.

- 17.5 Шинээр худалдан авсан эсвэл шинээр сүрэгт нийлүүлэх гэж буй малыг сүргийн бусад бүх малаас 30-аас доошгүй хоногийн хугацаагаар хорио цээрийн дэглэмд, хагас тусгаарлалтад **байлгана**.
- *Хорио цээрийн дэглэм гэдэг нь малыг бие биедээ шууд хүрэгдэхээс сэргийлж тусад нь байлгахыг хэлнэ.*
 - *Хагас бус тусгаарлалт гэдэг нь хорио цээрийн дэглэмд байгаа малыг сүргийн бусад мал харагдахуйц, дуу чимээг сонсохуйц зайд тусгаарлалтад байлгахыг хэлнэ.*
- 17.6 Малчин өрх нь сүргийн аль нэг малд хэрэглэсэн аливаа эмийн бодисыг (ургамлын гаралтай эм ч багтана) бүртгэж, эмчилгээний шалтгаан, эмчилгээ хийсэн огноог **бичнэ**.
- 17.6.1 The site **may** record the individual fibre-producing animals receiving the treatment(s). Малчин өрх нь эмчилгээ хийлгэж буй малыг тус бүрт нь бүртгэж **болно**.
- 17.7 Малчин өрх нь зөвхөн үндэслэл бүхий хүндэтгэх шалтгаанаар мал (төл)-г хөнгөлнө.
- *Малыг (төлийг) хөнгөлөх үндэслэл нь зөвхөн тухайн малын болон мал сүргийн тавлаг байдалын төлөө, тухайлбал цус ойртолтоос урьдчилан сэргийлэх болон/эсвэл энэхүү стандартын бусад шаардлагыг хангахын тулд байна.*
- 17.7.1 Малчин өрх нь малыг зөвхөн үндэслэл бүхий хүндэтгэх шалтгаанаар зохих насанд хүрсэн үед нь хөнгөлнө.
- *Малыг (төлийг) хөнгөлөх үндэслэл нь зөвхөн малын тавлаг байдалын төлөө болон/эсвэл энэхүү стандартын бусад шаардлагыг хангахын тулд байна.*
 - *Хөнгөлбөл зохих нас нь ямааны хувьд ишиг 8 долоо хоногийн нас хүрсэн үе байна.*
- 17.8 Малчин өрх нь малыг (төлийг) цэвэрхэн, зориулалтын багажаар, дадлага туршлагатай хүнээр хөнгөлүүлж, дараагаар нь малын эрүүл мэндийг тэтгэж, эдгэрэлтийг түргэсгэх эмчилгээ, арчилгаа **хийнэ**.
- 17.9 Малчин өрх нь мал хөнгөлөх үед өвдөлт намдаах эм, тариа хэрэглэж **болно**.
- 17.10 Малчин өрх нь эр ямааны үнэр ялгаруулагч тосны булчирхайг авах, ишигний эврийн ургалтыг төөнөж зогсоох, ямааны эвэр тайрах болон молцогийг нь тайрч авахыг **хориглоно**.

18. Нядалгаа

- 18.1 Мал нь шим тэжээлийнхээ дийлэнх хувийг нэмэлт тэжээлээс авдаг тохиолдолд, нэгээс олон мал нэг дор нядалгаанд оруулах, мөн малын тоо толгойг багасгах эсвэл худалдааны мах үйлдвэрлэлийн зорилгоор малыг нядалж байгаа бол малчин өрх нь малыг төхөөрөхдөө хурдан хугацаанд муужруулах аргыг ашиглах ба нядалгааны явцад мал мэдээ орж, сэрэхээргүй байх **ёстой**.
- *Энэхүү шалгуур үзүүлэлтийн зорилго нь малын өвдөлт, болон айдсыг багасгахад оршино.*

- 18.1.1 Малчин өрх нь нь малыг төхөөрөхөөс өмнө хурдан хугацаанд муужруулж болох бөгөөд нядалгааны явцад мал мэдээ орж, сэрэхээргүй байх **ёстой**.
- 18.2 Малчин өрх нь ямар арга ашиглаж малыг төхөөрч байгаагаас үл хамааран зөвхөн цэвэрхэн, зориулалтын багажаар, дадлага туршлагатай хүнээр **төхөөрүүлнэ**.
- 18.3 Малчин өрх нь ямар арга ашиглаж малыг төхөөрч байгаагаас үл хамааран найдвартай хурдан, үр дүнтэй төхөөрөхөд **анхаарна**.
- 18.4 Малчин өрх нь төхөөрөх гэж буй малыг төхөөрөх хүртэл нь төхөөрөх гэж буйг **мэдэгдэхгүй байх**.
- 18.5 Малчин өрх нь төхөөрөх гэж буй малд ойрын хугацаанд ойр орчимд нь мал төхөөрөх үйл ажиллагаа явагдсан гэдгийг **мэдэгдэхгүй байх**.
- *Энэ нь тухайн мал өөрийг нь төхөөрөх хүртэл бусад малыг төхөөрч байхыг харах, сонсох эсвэл үнэрлэх боломжгүй байх ёстой гэсэн үг. Ингэснээр төхөөрөх гэж буй мал тайван байж, айдас түгшүүргүй байх юм.*
- 18.6 Малчин өрх нь малыг нядалгааны зорилгоор амьдаар нь олон улсын худалдаанд **борлуулахгүй**.
- 19. Малын байр, хашаа**
- 19.1 Малчин өрх нь малыг байгалийн задгай бэлчээрт бэлчээхгүй байгаа тохиолдолд үүний хүндэтгэх шалтгаанаа нотлон харуулж **болно**.
- *Малыг байгалийн бэлчээрт бэлчээхгүй байх үндэслэл нь зөвхөн малын тавлаг байдалын төлөө эсвэл энэхүү стандартын бусад шаардлагыг хангахын тулд байна. Энэхүү стандартын бусад шаардлагыг хангасан тохиолдолд тээвэрлэлт хийх нь мөн зөвшөөрөгдөх үндэслэл болно.*
- 19.2 Мал нь ихэнх цагаа малын хашаа буюу хязгаарлагдмал хаалтай орчинд өнгөрүүлдэг бол тухайн малчин өрх нь малыг чөлөөтэй хөдөлгөөн хийх, идээшлэх, тоглоход тохиромжтой байгалийн орчныг **бүрдүүлнэ**.
- *Энэхүү Стандарт нь байгалийн орчинд чөлөөтэй нэвтрэх боломжтой мал байгалиасаа шаардлагатай тохиромжтой, таатай амьдрах орчинтой гэж үздэг.*
- *Ямааны хувьд авирах, хөдөлгөөн хийх боломжийг олгох үүднээс гуалин мод, хожуул, өргөгдсөн тавцан эсвэл шороон овоолго гэх мэтээр хангана гэсэн үг.*
- *Тусгаарласан буюу хаалттай орчин гэдэг нь малыг чөлөөтэй хөдлөхөөргүй хязгаарлаж өгсөн орон зайг хэлнэ. Үүнд байр, хороо, тээвэрлэлтийн машин зэрэг багтах ба эдгээрээр үл хязгаарлагдана.*
- 19.3 Мал нь ихэнх цагаа малын хашаа (байран маллагаа) болон тусгаарласан буюу хаалтай орчинд өнгөрүүлдэг бол тухайн малчин өрх нь малын тавлаг байдлыг хангах төлөвлөгөөг гаргаж, жил бүр нэгээс доошгүй удаа төлөвлөгөөг хянан **сайжруулна**.
- 19.4 Мал нь малын байранд ихэнх цагаа өнгөрүүлдэг бол малчин өрх нь хангалттай зай талбайтай байхаар тооцож, байрыг зохион **байгуулна**.

- *Ямааны хувьд хангалттай зай талбай гэдэг нь нэг ямаанд хамгийн багадаа 2м² зай оногдохыг хэлнэ.*
- 19.5 Мал нь хашаанд ихэнх цагаа өнгөрүүлдэг бол малчин өрх нь малыг чөлөөтэй хөдөлгөөн хийх боломжтой задгай хашаагаар **хангана**.
- *Энэ нь үндсэн байрнаас гаднах, нэмэлт задгай хашаа юм.*
- *Энэ нь малын эрүүл мэнд, аюулгүй байдлыг хангах зорилгоор, жишээ нь шөнийн цагт малын хамгаалалттай холбоотой зөвшөөрөгдсөн тодорхой хугацааны хязгаарлалтаас бусад үед байнга чөлөөтэй гарах боломжтой байхыг хэлнэ.*
- *Ямааны хувьд хангалттай зай талбай гэдэг нь нэг ямаанд хамгийн багадаа 5м² зай оногдохыг хэлнэ.*
- 19.6 Малчин өрх нь хэрэв малын байр, хашаа, тээврийн хэрэгсэл, тээврийн хэрэгсэлд малыг ачих байгууламжийг ашигладаг бол эдгээр нь малыг гэмтээхгүй, зовоохгүй байх ёстойг бодолцож барьсан, засварлаж торддог **байна**.
- 19.7 Малчин өрх нь аливаа малын байр, хашааг аюултай хог хаягдал, объектоос ангид **байлгана**.
- 19.8 Малчин өрх нь хэрэв малын байр, тээврийн хэрэгсэл, тээврийн хэрэгсэлд мал ачих байгууламжийг ашигладаг бол эдгээрийг тайгүй эсвэл хурц үнэргүй **байлгана**.
- *Энд тавих зорилт бол мал бүрд аммиак буюу шүвтрийн түвшнийг нь 1-2 ррт хүргэхгүй байлгах буюу цаг тутамд 10-20 удаа агаар сэлгэж байх юм.*
- 19.9 Малчин өрх нь байгалийн бус хиймэл гэрэлтүүлэг ашиглаж байгаа тохиолдолд, малыг 24 цагт 16 цагаас илүү хугацаанд байгалийн бус гэрэлд **байлгаж болохгүй**.
- 19.10 Малчин өрх нь малыг өдрийн цагаар байгалийн гэрэлд байлгах нөхцөлийг **хангана**.
- 19.11 Малын байранд шал ашигласан бол шал нь малыг хэвтэхэд тохиромжтой **байна**.
- *Энэ нь шал нь зөөлөн, гажаагүй, цэвэр, хуурай байх бөгөөд бетон эсвэл үүнтэй төстэй материалтай байж болохгүй гэсэн үг юм.*
- 19.11.1 Малчин өрх нь өвчтэй, гэмтсэн, хээлтэй мал болон төлийг (1 нас хүрээгүй) завсартай шалан дээр байлгахыг **хориглоно**.
- 19.12 Малчин өрх нь бусад малаа завсартай шал дээр байлгахаас зайлсхийж **болно**.
- 19.13 Малчин өрх нь малын байрнаас нойтон өтөг, бууцыг өдөр бүр **зайлуулна**.

20. Хашаа, хороо

- 20.1 Малчин өрх нь малыг цаг агаарын аливаа сөрөг нөлөөллөөс бүрэн хамгаалах нөмөртэй хашаа, саравч, хамгаалалтаар **хангана**.
- *Үүнд хэт халуун болон хүйтэн цаг агаар аль аль нь орно.*
 - *Нөмөртэй хашаа, саравч, хамгаалалт нь байгалийн эсвэл хиймэл байж болно.*
- 20.2 Зэрлэг, махчин амьтдын эрсдэл байгаа тохиолдолд малчин өрх нь малруу зэрлэг, махчин амьтад дайрч, гэмтээх эрсдэлийг бууруулах арга хэмжээ **авна**.
- 20.3 Малчин өрх нь төллөх дөхсөн, өвчтэй болон/эсвэл гэмтсэн малыг эх сүргээс нь болон бие биенээс нь тусгаарлах боломжтой **байна**.
- 20.4 Малчин өрх нь төллөх дөхсөн эм малыг хашаа, саравчаар **хангана**.

21. Тээвэрлэлт

- 21.1 Малчин өрх нь өвчтэй, бэртэж гэмтсэн, нэмэлт тусламжгүйгээр өөрөө зогсох чадваргүй, хээл тээх сүүлийн хоёр сард байгаа мал, хүй нь эдгээгүй төл эсхүл тээвэрлэх явцад эрсдэлтэй малыг эмнэлгийн тусламж авахаар тээвэрлэхээс бусад тохиолдолд **тээвэрлэхгүй**.
- 21.2 Малчин өрх нь ширхэгт ургуулагч малыг хөлөөр нь туухдаа ширүүлж ширхэгт ургуулагч малыг цуцааж, ядраахгүй, хурдыг нь **тохируулна**.
- 21.3 Малчин өрх нь ширхэгт ургуулагч мал тээвэрлэх үед халуун болон/эсхүл хүйтний хямралд өртөхгүй байх нөхцлийг **бүрдүүлнэ**.
- *Биеийн илүүдэл дулаанаа гадагшлуулж чадахгүй үед халууны стресс буюу хямрал үүсдэг. Энэ тохиолдолд биеийн үндсэн температур өсч, зүрхний цохилт нэмэгддэг.*
 - *Хүйтний стресс буюу хямрал нь мал биеийн хэвийн температураа хадгалах боломжгүй болж, биеийн температур буурсан үе юм.*
 - *Малыг эдгээр хямралаас хамгаална гэдэг нь хэт халууцуулах эсвэл хэт дааруулахгүй байна гэсэн үг.*
- 21.4 Малчин өрх нь дээвэртэй тээврийн хэрэгсэлээр ширхэгт ургуулагч мал тээвэрлэх бол дээврийг ширхэгт ургуулагч мал зогсох болон хэвтэхэд толгойд нь хүрэхээргүй хангалттай өндөрт **байлгана**.
- 21.5 Малчин өрх нь мал тээвэрлэхээр ачихаас өмнөх хоёр цагийн дотор шим тэжээлтэй тэжээл болон усаар хангасан байх **ёстой**.
- 21.6 8 цагаас дээш хугацаатай тээвэрлэлтийн үед малчин өрх нь малыг 8 цаг тутамд ус, тэжээлээр болон амрах боломжоор хангана. Мөн аяллыг үргэлжлүүлэхээс өмнө хамгийн багадаа 8 цагийн турш тээвэрлэж яваа хэрэгслээс буулгаж, хангалттай зай талбайд тааваар нь байлгах.
- *Энэ хугацаанд мал ханатлаа идэж, ундаалсан байх ёстой.*
 - *Ямааны хувьд ямаа бүрд оногдох зай талбай 5м.кв байвал хангалттай гэж үзнэ.*

22. Химийн хорт бодисууд

22.1 Малчин өрх нь малыг химийн хорт бодист хордохгүй байх нөхцлөөр хангана.

23. Үржил

23.1 Малчин өрх нь малыг үржүүлэхээр сонгохдоо малын эрүүл мэнд, тавлаг байдал болон тухайн бүс нутгийн цаг уур, орчинд тохирсон байдлыг харгалзан **үзнэ**.

 Малчин өрх нь мал сүргийн үржлийн стратеги буюу төлөвлөлтөө тайлбарлах чадвартай байх ёстой бөгөөд малын хөл, туруу, шүд зэрэг нь генетикийн согоггүй байх ёстой. Мөн малын биеийн онцлог нь бүс нутаг, хүрээлэн буй орчиндоо тохирсон байна.

23.2 Малчин өрх нь малыг хэт бага настайд нь үржүүлэгт **оруулахгүй**.

 Ямааны хувьд эмийг нь 12 сараас доош, эрийг нь 18 сараас доош настайд нь үржүүлэгт оруулж болохгүй.

23.3 Малчин өрх нь эм малыг үржилд хэт ойрхон давтамжтай **оруулахгүй**.

 Ямааны хувьд 10 сар тутамд үржилд оруулах нь хэт ойрхойн давтамжтай гэж үзнэ.

23.4 Малчин өрх нь малыг үржүүлэхдээ хээлтэгч болон хээлтүүлэгч малын харьцааг зохистой барьж, эцэг малыг хэт туйлдахаас **сэргийлнэ**.

 Энэ нь тус харьцааг нь эцэг малын насанд нь тохируулахыг хэлнэ.

23.5 Малчин өрх нь ямаандаа зохиомол хээлтүүлэг хийлгэхдээ дараахын алийг нь ч ашиглаж **болохгүй**:

- a) мэс засал;
- b) өндгөн эсийг авах;
- c) үр хөврөл шилжүүлэх;
- d) цахилгаан төхөөрөмж ашиглан эр малын үрийн шингэнийг гарган авах.

23.6 Малчдын байгууллага нь клоны буюу хувилах аргаар гаргасан, генийн инженерчлэл ашигласан ба/эсвэл генийн засвар хийгдсэн малыг аль нэг гишүүн малчин өрхийн эзэмшилд байхгүй гэдгийг **баталгаажуулна**.

24. Төл хүлээн авах, бойжуулах

- 24.1 Малчин өрх нь үндэслэл, шалтгаагүйгээр кесар хагалгаа **хийхгүй**.
- 24.2 Малчин өрх нь зөвхөн цэвэрхэн, зориулалтын багаж, хэрэгсэл ашиглан кесар хагалгааг хийх бөгөөд мэс заслын дараа эх малын эрүүл мэндийг тэтгэсэн, эдгэрэлтийг дэмжсэн арчилгааг **хийнэ**.
- 24.3 Малчин өрх нь урьдаас төлөвлөсөн кесар хагалгааг зөвхөн малын эмчээр **хийлгэнэ**.
- *Яаралтай үед кесар хагалгааг зөвхөн ур чадвартай хүнээр хийлгэх бөгөөд үгүй бол эх мал болон/эсвэл төл малын аминд эрсдэл учруулж болзошгүй.*
- 24.4 Малчин өрх нь шинээр гарсан төлийг хангалттай дулаан, цэвэр, хуурай байраар **хангана**.
- 24.5 Малчин өрх нь шинээр гарсан төлийг эхтэйгээ болон сүрэгт дасах боломжийг **олгоно**.
- 24.6 Малчин өрх нь яаралтай үед хэрэглэх уургийн хангалттай нөөцтэй гэдгээ **баталгаажуулна**.
- *Энэ нь төллөлтийн үе эхлэхээс өмнө хангалттай нөөц бэлдсэн байна гэсэн үг юм.*
- *"Хангалттай" гэдэг нь төллөх малын тооноос хамаарна.*
- 24.7 Малчин өрх нь дөнгөж гарсан төлийг төрснөөс хойш 24 цагийн дотор өөрөөр нь эсвэл хүний тусламжтайгаар хангалттай уургаар хооллох бөгөөд, анхны хооллолт нь төрснөөс хойш 2 цагийн дотор **байна**.
- 24.8 Малчин өрх нь зөвхөн цэвэр, зөв хадгалсан угж **ашиглана**.
- 24.9 Малчин өрх нь төлийг хангалттай том болтол нь сүүнээс **гаргахгүй**.
- *Ямааны хувьд ишиглээд 16 долоо хоног болсон эсвэл наанадаж нас биед гүйцсэн ямааны жингийн 40 хувьтай тэнцэх жинтэй болсон тохиолдолд хангалттай том гэдэгт тооцно.*
- 24.10 Малчин өрх нь эхийн сүүндээ цадахгүй байгаа төлийг хангалттай том болтол нь угжих юмуу өөр эхэд авахуулж сүүгээр **хооллоно**.
- *Ямааны хувьд ишиглээд 16 долоо хоног болсон эсвэл наанадаж нас биед гүйцсэн ямааны жингийн 40 хувьтай тэнцэх жинтэй болсон тохиолдолд хангалттай том гэдэгт тооцогдоно.*
- 24.11 Мал төллөх үед тухайн малчин өрхөд мал төллүүлэх туршлагатай, төллөх үед тохиолддог нийтлэг асуудлуудыг сайн мэддэг, төллөх үед хүний туслалцаа хэрэгтэй байгаа эсэхийг тодорхойлох, хэзээ малын эмчийн туслалцаа авах талаар мэддэг дор хаяж нэг хүн байх ёстой.

25. Ажил, уналга, эдэлгээний мал, амьтад

- *Ажил, уналга, эдэлгээний мал, амьтан гэдэгт голчлон нохойг хамаатуулж байгаа боловч малын гаралтай ширхэгтийг бий болгоход, үйлдвэрлэхэд ашиглагддаг бусад аливаа амьтдыг багтааж болно.*
- 25.1 Малчин өрх нь ажил, уналга, эдэлгээний мал, амьтдыг өдөр бүр зохимжтой хэмжээний хоол тэжээл, усаар **хангана**.
- 25.2 Малчин өрх нь ажил, уналга, эдэлгээний мал, амьтдад шаардлагатай үед эмчилгээ, арчилгааг түргэн шуурхай **хийнэ**.
- 25.3 Малчин өрх нь ажил, уналга, эдэлгээний мал, амьтдад гэмтэл, айдас, дарамт учруулахгүйгээр **харьцана**.
- 25.4 Ажил, уналга, эдэлгээний мал, амьтдыг байнга уяатай байлгах эсвэл амьсгалыг нь боогдуулахаар уяхыг **хориглоно**.
- *Үүнд татагдах тусам чивчирч чангардаг гинж болон уяа орох бөгөөд, үүнийг огт ашиглаж болохгүй.*
- 25.5 Малчин өрх нь ажил, уналга, эдэлгээний мал, амьтдыг зэрэмдэглэхийг **хориглоно**.
- *Үүнд нохойны шүд, сарвуу ба/эсвэл сүүлийг авах зэрэг багтана.*
- 25.6 Малчин өрх нь ажил, уналга, эдэлгээний мал, амьтдыг зохих вакцинжуулалтад хамруулж, шимэгчтэй тэмцэх **ёстой**.
- 25.7 Малчин өрх нь ажил, уналга, эдэлгээний мал, амьтдыг бетон болон төмрөн биш, дулаан, хуурай унтах талбайгаар **хангана**.
- *Малчин өрх нь цаг агаарын тааламжгүй нөхцөлд ажил, уналга, эдэлгээний мал, амьтдыг хэрхэн анхаардагаа тайлбарлах шаардлагатай.*
- 25.8 Малчин өрх нь ажил, уналга, эдэлгээний мал, амьтдыг арчлахад хангалттай хүрэлцээтэй, тохиромжтой анхны тусламжийн багцтай **байна**.
- 25.9 Малчин өрх нь ажил, уналга, эдэлгээний мал, амьтад нь бусад мал, амьтдыг гэмтээхгүй, айлгахгүй, өвтгөхгүй байх нөхцлийг **хангана**.

Ширхэгтийн чанарын сайжруулалт

26. Үржил

26.1 Малчин өрх нь ширхэгт ургуулагч малыг үржүүлэхээр сонгохдоо ширхэгтийн урт, нарийн чанар (микрон) болон өнгийг харгалзан **үзнэ**.

26.2 Малчдын байгууллага нь гишүүн малчдынхаа хураан авсан ширхэгтийн урт, нарийн чанар (микрон) болон өнгийг сайжруулах зорилгоор үржил сайжруулах төлөвлөгөө боловсруулж **болно**.

26.3 Малчдын байгууллага нь гишүүн малчдаас бэлтгэсэн урт, нарийн чанар (микрон) болон өнгөнд жил бүр хяналт, шинжилгээ хийж болно.

 Энэ нь олж авсан сургамжаа нэгтгэх, малчдын байгууллагын үржлийн ажлыг сайжруулах төлөвлөгөөнд нэмэлт өөрчлөлт оруулах боломж юм.

26.3.1 Ширхэгтийн чанарт ямарваа нэг асуудал, доголдол илэрсэн тохиолдолд малчдын байгууллага нь тухайн асуудлын учир шалтгааныг тодорхойлох, түүнд чиглэсэн арга хэмжээ авч **болно**.

 Тасралтгүй сайжруулалтын зорилгоор ширхэгтийн чанарын асуудлыг хянаж, шийдвэрлэх нь нэг сайжруулах үзүүлэлт гэж тооцогдоно.

Нийтэлсэн:

Тогтвортой Ноос Ноолуурын Эвсэл (ТННЭ)

Дэлгэрэнгүй мэдээллийг <http://sustainablefibre.org> хаягаар зочлон эсвэл
info@sustainablefibre.org хаягт холбогдон авах боломжтой.